

Vad ska man tänka på när man väljer ut tacklamm till liv?

Ett av de viktigaste besluten du som lammproducent gör varje år är valet av livdjur. Vilka tacklamm ska sättas in i avel och vilka ska slaktas? En genomtänkt avelsplan för besättningen kommer att underlätta ditt urval. Jag går igenom några verktyg som kan vara till hjälp vid urvalet.

Utgå från dina avelsmål

Har du koll på vad som efterfrågas? När du sätter upp dina avelsmål och utformar din avelsplan måste du – utifrån ditt intresse och din gårds förutsättningar – analysera vad marknaden efterfrågar. Är det framförallt köttproduktionen som ska prioriteras, eller ser du också ett värde i att förbättra pälsen och/eller ullen på djuren? Finns det en efterfrågan av livdjur? Renrasiga eller planerade korsningsdjur? Om du väljer köttproduktion, när på året kan du sälja lamm till slakt och när planerar du i så fall lamningstidpunkten/-erna? Alla beslut kring ditt lammföretagande påverkar vilket djurmateriäl du ska satsa på för att få en långsiktig lönsamhet. Spar de lamm till liv som snabbast når dina avelsmål.

Urval i rena raser kontra korsningsbesättningar

I avelsbesättningar bedrivs avel med renrasiga djur för att kunna göra avelsframsteg inom respektive ras. Ett viktigt moment som ger underlag för vilka lamm man ska välja till liv är lamm-mönstringen som sker när lammen är i genomsnitt 110 dagar. Alla besättningsens lamm bedöms utifrån respektives ras mönstringsrutiner: köttraserna köttrasmönstras, pälsraserna Gotlandsfår och Leicester pälsmönstras, ullraserna Finull & Rya ullmönstras etc. Flera av de värden som registreras vid mönstringen används som bekant i avelsvärderingen eftersom det är ekonomiskt viktiga egenskaper för respektive ras.

Exteriöra egenskaper avelsvärderas det inte på men har ofta hög ärftlighet och bör därför noteras vid mönstringen. Är det ett köttraslamm eller korsningsdjur är det bra att klippa lammen i anslutning före mönstring för att ännu lättare kunna se exteriören. Notera avvikelser, men även de med vackert helhetsintryck är bra att uppmärksamma för sitt kom-i-håg. Eventuella missbildningar som tvekönthet, inåtvända ögonlock (noteras vid lamning) m.m. direktkvalificerar tacklammet till slakt. För renrasiga djur tittar man också på rastypiskhet. Det är bra att ha som målsättning att ha så homogena djur som möjligt framförallt vad gäller vikt. Det underlättar framtida management med utfodring, hantering, mer homogena slaktlamm m.m.

Om du är en korsningsbesättning där du föder upp din egen rekrytering är det bra att gå igenom korsningstacklammen. Håller de vikten för att sättas in i betäckning? Har de en funktionell exteriör? Se mer nedan.

Exteriöra krav – vad tittar man på?

Inom fåraveln pratar vi om funktionell exteriör. Vi vill avla på hållbara djur och som kräver lite ”underhållsarbete”. De viktigaste egenskaperna är:

Bett – kontrollera bettet för att upptäcka eventuellt över- eller underbett. Djuret kommer att ha lättare att näringsförsörja sig med ett korrekt bett, samt att slitaget på tänderna minskar.

Benställning och klövar – djuret ska stå och gå korrekt på sina ben och klövar. Titta på benställningen fram- och bakifrån, samt från sidan. Titta på hasvinkel samt kotleder. En tacka ökar sin vikt betydligt under högdräktigheten och behöver en korrekt benställning för att undvika att få ont i benen men också för att kunna hitta bete på kuperade och långsträckta marker. En korrekt benställning minskar

även risken för ojämnt slitage på klövarna. Om klövarna slits jämt slipper du lägga tid på att klövverka mer än nödvändigt.

Rygg – tacklammet ska ha en fin och rak överlinje, varken svankig eller stram. Återigen handlar det om att kunna hålla upp kroppen under dräktighet eller i perioder om hon kommer upp högt i hullklass. Du vill inte att tackan ser ut som en ”damcykel” efter några dräktigheter, utan målsättningen bör vara att hon ska hålla minst 6-7 dräktigheter.

Konformation (muskelutfyllnad) – leta efter ett harmoniskt och sunt djur. Naturligtvis vill man ha en större muskelutfyllnad på kötttrasserna där konformationen är en viktig egenskap. Men även på lantrasserna vill man ha en jämn muskelutfyllnad över djuret så djuret inte blir ”torpedformat”.

Spenar – kontrollera spenar och kön. Tvekönade gallras bort.

Summa summarum – du ska gilla det du ser. Om du vill se en hel exteriörbedömning tipsar jag om filmen *Exteriörbedömning av får* som finns på Youtube. Filmen visar en bedömning av ett kött- respektive lantrastacklamm. Där får man också se några exteriöra avvikelser.

Bra moderslinjer

Ofta vill man hitta de moderslinjer som ger hållbara och produktiva avkommor. Ställ därför krav på föräldradsjuren. Titta gärna på moderns produktion. Man vill helst inte avla efter tackor som haft framfall, juverinflammation eller uppvisar dåliga modersegenskaper. Dåliga moderegenskaper i samband med lamning kan bero på flera orsaker t.ex. hur väl näringsförsörjd tackan är, så här får du som djurägare göra en utvärdering utifrån fall till fall. En tacka som lammat utan assistans och som själv fött upp sitt/sina lamm i tillfredsställande takt är en bra tacka. Notera lamningsdata, anteckningar kring hälsan med mera – förslagsvis i Elitlamm – så har du all information samlad för ditt beslut när det är dags att rekrytera.

Avelsvärden

Ytterligare ett verktyg att använda vid urvalet är avelsvärdena; ett sätt för oss att skatta den genetiska potentialen av ett tacklamm. Det är framförallt de maternella (M) avelsvärdena för födelsevikt och tillväxt, samt avelsvärdena för fertilitet som är viktiga att titta på. Alltså egenskaper som modern påverkar till stor del. Alla* renrasiga djur får dessa avelsvärden. Nytt för i år är att korsningsdjur också kommer att få avelsvärden. Dessa kan användas för att jämföra olika korsningsdjur med varandra.

Lynne

Därutöver ska tacklammen ha ett bra temperament. Spara inga lamm med tveksamheter kring lynnet; för närgångna, skrikiga, sådana som klättrar på dig, hoppar över stängel m.m. Du vill ha tackor som betar sig som får med ett naturligt flockbeteende och med nyfiken respekt för dig som djurägare.

Egna eller inköpta?

De flesta föder upp sin egen rekrytering, men det kan vara svårt i mindre besättningar att kunna ha en renrasig avelsbas för att producera slaktlamm som är treraskorsningar. Då kan det vara bra att hitta en samarbetspartner som producerar tackmaterialet. Det bästa om man måste köpa in djur är att enbart köpa från en besättning där ni har samsyn kring hälsostatusen. Det kommer inte spela någon roll hur bra avelsmaterial du har om du via inköp fått in någon smittsam sjukdom som kanske inte ens går att bota. Vänd dig till seriösa och erfarna besättningar och följ Gård & Djurhälsans rekommendationer kring livdjurshandel och karantänsrutiner. Diskutera villkoren kring samarbetet

och skriva ner vad som gäller för hälsokriterier, rasmaterial, leverans m.m. Vill du till exempel ha talesrätt kring vilken bagge som ska användas som fader till de moderdjur du ev. ska köpa in?

Betäcka första eller andra året?

Det finns studier gjorda utomlands som visar att man kan öka en tackas livstidsproduktion och besättningens lönsamhet om tacklamm betäcks under sitt första år, d.v.s. lammar första gången vid ett års ålder. Men detta förutsätter att tacklammet nått minst 60 % av sin vuxenvikt vid 7 månaders ålder när det är dags att släppa in baggen. Har tacklammen inte hunnit upp i rekommenderad vikt är det bättre att vänta så hon får ingå i en senare betäckningsgrupp när hon växt till sig eller så gallras hon bort.

Lycka till med framtida livdjursurval!

Titti Strömne, lammrådgivare, Glada Fåret för Gimrarna – lammrådgivare i samverkan

*Djur av raserna som ingår i dagens avelvärdering i Sverige: Texel, Suffolk, Shropshire, Oxford Down, Dorset, Finullsfår, Ryafår, Jämtlandsfåret, Gotlandsfår och Leicester.

Faktaruta:

Är du intresserad av att höra konkreta tankar kring avel för vårlammsproduktion? Nu finns filmen *Välja livdjur i vårlammsproduktion – ett gårdsexempel*. Du hittar den på Youtube, sök på t.ex. "Välja livdjur". Filmen tar upp – förutom livdjursurval – marknad, avel i de rena raserna, korsningsmodell m.m. Filmen är inspelad hos Anna och Tomas Olsson på Norrby gård i Västmanland som under flera års tid anpassat sitt djurmaterial och korsningsmodell utifrån marknad och gårdens förutsättningar. Filmen är framtagen i projektet Rätt lamm i korsningsproduktionen som drivs av Hushållningssällskapet i Jönköping i samarbete med Glada Fåret. Under hösten publiceras även en guide om avel i produktionsbesättningar, samt en checklista inför livdjursinköp. Hela projektet finansieras av LRF Kött och är en del av Handlingsplan Lamm.

Bildtext Anna bedömer texeltacklamm: Det underlättar att man klipper köttraslammen och korsninglamm före mönstring för att lättare kunna bedöma exteriören. Foto: Titti Strömne

Bildtext Hög bakdel: Apropå ej önskvärda exteriöra egenskaper. Här syns tydligt den höga bakdelen trots all ull. Man vill ha lamm med rak rygglinje och bred rygg. Foto: Titti Strömne

Bildtext Snart dags för mönstring: Snart dags för bedömning av tacklamm av renrasiga Dorset, Texel och Suffolk. Foto: Titti Strömne